

განდგომილება ისლამში

ისტორიული და წმინდა წერილისეული ანალიზი

APOSTASY in ISLAM

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ

*A Historical &
Scriptural Analysis*

TAHA JABIR ALALWANI

იასი-ს წიგნების სერია

ბანდგოეილეგა ისლამში

ისტორიული და წმინდა წერილისეული ანალიზი

ტაჰა ჯაბირ ალ-ალვანი

International Institute
of Islamic Thought

გამომცემლობა „უნივერსალი“
თბილისი 2023

ბანდობილია ისლამში -
ისტორიული და წიგნის წიგნი ანალიზი (Georgian)
ტაჰა ჯაბირ ალ-ალვანი
იასი-ს წიგნების ადაპტირებული სერია

© ისლამური აზროვნების საერთაშორისო ინსტიტუტი (იასი),
ცოდნის ინტეგრაციის ინსტიტუტი
1444ჰ/2023
Paperback ISBN: 978-9941-33-439-9

Apostasy in Islam: A Historical and Scriptural Analysis (Georgian)
Taha Jabir Alalwani
IIIT Book-In-Brief Series

© The International Institute of Islamic Thought, (IIIT)
1434AH/2012CE
Paperback ISBN: 978-1-56564-585-1
IIIT
P.O. Box 669,
Herndon, VA, 20172, USA
www.iiit.org

ინგლისურიდან თარგმნა: შპს „ცნობარი 151“
სარედაქციო კოლეგია:
თეოლოგიური რედაქტორები – ტარიელ ნაკაიძე, თამაზ მგელაძე
რედაქტორი – ია ძირკვაძე

ცოდნის ინტეგრაციის ინსტიტუტი
საქართველო, თბილისი, ც.დადიანის №7, ბიზნეს და სავაჭრო ცენტრი –
ქარვასლა, A-508
ikiacademy.org

პუბლიკაცია მომზადებულია გ. წერეთლის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინ-
სტიტუტთან თანამშრომლობით
ამ წიგნზე საავტორო უფლებები დაცულია. სავალდებულო გამონაკლისე-
ბისა და, შესაბამისი, კოლექტიური ლიცენზირების შესახებ არსებული შე-
თანხმების დებულებებიდან გამომდინარე, წიგნის არცერთი ნაწილის გამ-
რავლება არ შეიძლება გამომცემლების წერილობითი ნებართვის გარეშე.
წინამდებარე ნაშრომში გამოხატული შეხედულებები და აზრები ეკუთვნის ავ-
ტორს და შეიძლება არ ემთხვეოდეს გამომცემლის მოსაზრებებს.

გამომცემლობა „**უნივერსალი**“, 2023

თბილისი, 0186, ა. კოლიტაოვსკაისა №4, ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversal@gmail.com

იასი-ს წიგნების სერია

იასი-ს წიგნების ადაპტირებული სერია წარმოადგენს ინსტიტუტის მიერ მომზადებული საკვანძო პუბლიკაციების ამსახველ ღირებულ კოლექციას, რომელიც ორიგინალის, სრული ტექსტის, მკითხველი საზოგადოებისთვის მარტივად აღქმის მიზნით შემოკლებული ფორმითაა დაწერილი. აღნიშნული ნაშრომი, დროის დაზოგვის მიზნით, წარმოდგენილია რა შემოკლებული ფორმით და ადვილად წასაკითხი სახით დროს დაზოგვის მიზნით, ეს თანდართული სინოპსისები გვთავაზობს უფრო სრული პუბლიკაციების ყურადღებით დაწერილ დეტალურ მიმოხილვას იმ იმედით, რომ ის მკითხველს ორიგინალის გაცნობის ინტერესს აღუძრავს.

როგორია კანონით განსაზღვრული სასჯელი რჯულგანდგომილებისთვის (**არ-რიდდა**), თუ ის არსებობს, და როგორ უკავშირდება იგი იმ რელიგიური ტოლერანტობის მოთხოვნას, რომელიც მოცემულია ყურანის აიაში „**არ არის იძულება რწმენაში, გზა ჭეშმარიტებისა ნათლადაა გარჩეული ცდომილისაგან**“ (ყურანი-2:256)¹

წინამდებარე ნაშრომი არის ტაჰა ჯაბირ ალ-ალვანის მნიშვნელოვანი გამოკვლევის, „**განდგომილება ისლამში**“, ისტორიული და წმინდა წერილისეული ანალიზის

1. ყურანის აიები თარგმნილია ტარიელ ნაკაიძის მიერ.

შემოკლებული ვერსია, რომელიც, პირველად, 2011 წელს გამოქვეყნდა. დადგენილი ფაქტია, რომ მთელი თავისი ცხოვრების მანძილზე, მუჰამად შუამავალს (ს.ა.ს.)² რჯულგანდგომილი სიკვდილით არ დაუსჯია. თუმცა აღნიშნული საკითხი კვლავაც რჩება ერთ-ერთ ყველაზე წინააღმდეგობრივად, რომელიც ზეგავლენას ახდენს მუსლიმურ სამყაროზე საუკუნეთა მანძილზე. ის დღეს წარმოადგენს ასევე წყაროს მედიის მიერ ზიანის მომტანი გაშუქებისთვის, რამდენადაც ისლამურ იურის-პრუდენციას კვლავაც ბრალს დებენ ადამიანის უფლებებისა და გამოხატვის თავისუფლების უხეშ უგულვებელყოფაში.

წინამდებარე ნაშრომის თემა უაღრესად სენსიტიური და მნიშვნელოვანია. ავტორი სწორად ახდენს კონცენტრირებას მყარ მტკიცებულებებზე, რათა დეტალურად განიხილოს დებატების ისტორიული საფუძვლები, ისე როგორც მასთან დაკავშირებული მრავალი მორალური და კონტექსტუალური საკითხი. სიკვდილით დასჯის მომხრეების მიერ წამოყენებული არგუმენტების განხილვისას, იგი ამტკიცებს, რომ ყურანიც და სუნაც ნინ წამონწევს რწმენის თავისუფლებას, რწმენის უარყოფის ჩათვლით და მხარს არ უჭერს სიკვდილით დასჯას რჯულგანდგომილების ცოდვისთვის. ყურადღება მიაქციეთ, რომ აქცენტი კეთდება სიტყვა „ცოდვაზე“, რად-

² صلى الله عليه و سلم („სალლჲ ალლჲჰუ ‘ალაჲჰი ვა სალლამ“) ქართულად: „ალლაჰის ლოცვა და მშვიდობა მას“ – ეს არის ისლამური თეოლოგიური ფორმულა, რომელიც გამოიყენება მაშინ, როდესაც წმინდა მუჰამად შუამავალის სახელი „მუჰამადი“ არის ნახსენები.

გან არსებობს კვალიფიკაცია: სანამ განდგომილებას არ ახლავს რალაც ისეთი, რაც კრიმინალურ ქმედებად არის აღიარებული, განსაკუთრებით ეროვნული უსაფრთხოების თვალსაზრისით, ამ შემთხვევაში, ავტორის თქმით, ასეთი ქმედება - „ცოდვა“, რჩება ღმერთსა და ინდივიდს შორის მოსაგვარებელ საკითხად. საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ ყურანი, მნიშვნელოვანწილად ეხება ცალკეულ ადამიანებს, რომლებიც არაერთხელ უბრუნდებოდნენ ურწმუნოებას რწმენის მიღების შემდეგ, მაგრამ არსადაა ნახენები, რომ საჭიროა მათი მოკვლა ან დასჯა. ისლამი გვასწავლის, რომ ადამიანებს ენიჭებათ რელიგიის არჩევის თავისუფლება, რომლითაც მათ სურთ ღვთის თაყვანისცემა. ადამიანის მიერ არჩევანზე პასუხისმგებლობის საფუძველი განისჯება საიქიოში და არა ამქვეყნიურ ცხოვრებაში.

წინამდებარე ნაშრომი დაწერილია დიდი სირთულეებისა და მონყვლადობის დროში, როდესაც ყურანისა და სუნას, „*მაკანსიდ აშ-შარბ'აის*“ (ისლამის კანონების მიზნების) წმინდა, უმაღლესი მიზნებისა და ღირებულებების ჭეშმარიტი გაგება-გააზრება უკიდურეს აუცილებლობას წარმოადგენს. ავტორი იყენებს მყარ მტკიცებულებებზე დაფუძნებულ მიდგომას, რომელიც დეტალურად განიხილავს ყურანს და ავთენტურ (საჰიჰ) ჰადისებს, ითვალისწინებს რა ისლამური მნიგნობრული მეცნიერებებისა და ცოდნის სხვა დარგების შესწავლის ტრადიციულ მიდგომებს. ის ასევე, აანალიზებს სქოლასტიკურ ინტერპრეტაციას.

ადამიანის სიცოცხლის სათანადო მიზეზის გარეშე ხელყოფა, ყურანის თანახმად, მთელი კაცობრიობის მკვლელობის შესატყვისია. ამიტომ სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია, რომ თანაგრძნობისა და სამართლიანობის, ისევე, როგორც რწმენის თავისუფლების ინტერესების გათვალისწინების თვალსაზრისით, ზემოთ აღნიშნული საკითხი, ერთხელ და სამუდამოდ, ყველასათვის გასაგებად იყოს განხილული.

ორიგინალის შემოკლებული გამოცემა:

განდგომილება ისლამში: ისტორიული და წმინდა ნერი-ლისეული ანალიზი

ტაჰა ჯაბირ ალ-ალვანი

ISBN hbk: 978-1-56564-364-2

ISBN pbk: 978-1-56564-363-5

2011

შესავალი

კვლევა მიზნად ისახავს რომ წარმოაჩინოს კონსენსუსის არარსებობა ყურანში ჩამოყალიბებული და სუნაში დაზუსტებული განდგომილებისთვის სამართლებრივად განსაზღვრული სასჯელის არსებობის შესახებ იმ მნიშვნელობით, რომლითაც ეს ტერმინი გამოიყენება. აღნიშნულის შესახებ მტკიცებულების ცნება მოიცავს მუჰამად შუამავლის (ს.ა.ს.) სიტყვებსა და ქმედებებს, რომელიც ჩვენთვის გადმოცემულია შესაბამისი ჰადისებითა და ტრადიციებით, და მიეწერება მის კომპანიონებს. ასეთი მიდგომა საშუალებას გვაძლევს შევაფასოთ, არის თუ არ არის განსაზღვრული სამართლებრივად დადგენილი სასჯელი რწმენის შეცვლისთვის იმ შემთხვევაში, თუ მას სხვა დანაშაულებრივი ქმედება არ ახლავს. არსებითად, ყურანისა და სუნას პრაქტიკა ადასტურებს იმ თავისუფლებებს, რაც ადამიანებს მინიჭებული აქვთ სურვილების, განზრახვების, აზრების გამოხატვისა და ქმედებების თვალსაზრისით.

ამ მიზნით, ნაშრომი ანალიზებს აზროვნების სხვადასხვა სამართლებრივი სკოლის (მაზჰაბის) შეხედულებებს, რომელთა მიხედვითაც, მუსლიმი სამართალმცოდნეების უმრავლესობა ამტკიცებს, რომ რჯულგანდგომილი (მუსლიმი თუ ისლამს უარყოფს) სიკვდილით უნდა დაისაჯოს ზეპირად გადმოცემულ სუნასა და კონსენსუსის საფუძველზე. ამ კვლევის მეთოდოლოგიური მიდგო-

მა არის ფილოსოფიური, ანალიტიკური და ინდუქციური/ისტორიული, მოიცავს ტრადიციულ მიდგომებს ისლამური მნიგნობრული მეცნიერებების შესწავლისა და ცოდნის სხვა შესაბამისი სფეროების შესახებ. ყურანი ყველა ძირითადი პრინციპებისა და საფუძვლების გატარებისა და გადაწყვეტილების მიღების თვალსაზრისით არსებული შესაძლებლობების წარმომჩენი ფუძემდებლური წყაროა, ხოლო სუნა განიხილება წყაროდ, რომელიც ნათელს ფენს ყურანის მნიშვნელობას.

ყურანში არსებული ლინგვისტური ტერმინების გარკვევის მიზნით შემდეგ კრიტერიუმებზე ხდება დაყრდნობა: ამ ტერმინების საკუთრივ ყურანისეული გამოყენება; მუჰამად შუამავლის (ს.ა.ს.) განმარტებითი განცხადებები სუნაში და არაბების მიერ ასეთი ტერმინების ჩვეულებრივი გამოყენება მათ სხვადასხვა დიალექტში, ლიტერატურულ სტილსა და რიტორიკაში. ამ პრიორიტეტის მიმდევრობის თანახმად, ტერმინების არაბული ლინგვისტური გამოყენება არ უშვებს ყურანის მნიშვნელობის განსაზღვრას. საბოლოო ჯამში, ისლამური სამართლის მიერ განსაზღვრული ღირებულებები და განზრახვები საყოველთაოა და გზას უნათებს მათ, ვინც ცდილობს ქეშმარიტებასა და ცალკეული ტექსტების მნიშვნელობის გარკვევას განდგომილების საკითხებთან დაკავშირებით.

ისეთ სადავო საკითხთან მიმართებით, როგორცაა სასჯელი განდგომილებისთვის, მუსლიმი სამართალმცოდნეები ამომწურავი განმარტებების პრაქტიკას, ანუ

„იჯთიჰადს“ მიმართავენ. ფუძემდებლური საკითხი, რომელსაც ეს გამოკვლევა ეხება, არის ინდივიდუალური განდგომილება. ეს გულისხმობს ინდივიდუალური დოქტრინული რწმენების შეცვლას, რომლის შედეგიცაა აზროვნების, კონცეფციებისა და ქცევების სახეცვლილება. ინდივიდი დოქტრინალური შეხედულებების შეცვლის აქტს არავითარ შემთხვევაში არ უკავშირებდა საზოგადოების, მისი სტატუტების ან მისი ლეგიტიმური – პოლიტიკური თუ რელიგიური – ხელმძღვანელობის წინააღმდეგ აჯანყებას. ნაცვლად იმისა, რომ გამხდარიყო მის მიერ მიღებული ახალი პოზიციის საჯარო მქადაგებელი, ის, განდგომილების თვალსაზრისით, საკუთარი თავით შემოიფარგლებოდა.

წინამდებარე ნაშრომში, ასევე, განხილულია შემდეგი საკითხები: დააწესა თუ არა ღმერთმა სიკვდილი, როგორც სამართლებრივი სასჯელი განდგომილისთვის თემის მხრიდან ჯერ მონანიების ხელშეწყობით ან მის გარეშე? თუ ასეა, აქედან გამომდინარე, მუსლიმთა თემი, წარმოდგენილი მისი მმართველებით, ვალდებულია თუ არა დასაჯოს სიკვდილით ადამიანი მხოლოდ იმ მიზეზით, რომ მან შეიცვალა სარწმუნოება, მაგრამ არ ჩაუდენია სხვა დანაშაულებრივი ქმედება? და იმ შემთხვევაში, თუ ინდივიდის მიერ რწმენის შეცვლას თან არ ახლავს არცერთი სხვა დანაშაული, რომლებიც ჩვენ ვახსენეთ? თუ მუსლიმურ თემის მავან ნევრს უნდა მოეკლა ეს ინდივიდი, უნდა გათავისუფლებულიყო ის სასჯელისგან თუ პასუხისმგებლობისგან იმ შემთხვევაში, თუ მხოლოდ კანონით მინიჭებული უფლება გამოიყენა?

მსგავსად, წარმოადგენს მუსლიმი თემის ვალდებულებას აიძულოს ეს პიროვნება და მისნაირები დაუბრუნდნენ ისლამს? ან რამდენად უარყოფს ყურანი ამგვარი იძულების ლეგიტიმურობას? დამატებით, არსებობს თუ არა, ისლამის წარმოშობის ხანებიდან, ერთსულოვანი შეთანხმება იმის შესახებ, რომ განდგომილი უნდა დაისაჯოს სიკვდილით? თუ ეს საკითხი უთანხმოების საგანი იყო და მისი საკმარისად წარმოჩენა არ მომხდარა? რჯულგანდგომილება უნდა განიხილებოდეს უფრო მეტად ისლამიდან განდგომად, ვიდრე მის წინააღმდეგ აგრესიის აქტად? რად მიიჩნევს განდგომილებას ის უმრავლესობა, რომელიც მხარს უჭერს განდგომილთათვის სიკვდილით დასჯას – პოლიტიკურ დანაშაულად თუ სისხლის სამართლის დანაშაულად? ამასთანავე, თუ დავუშვებთ, რომ განდგომილებისთვის სიკვდილით დასჯა არის სამართლებრივად დადგენილი სასჯელი, როგორც ეს მკაფიოდაა განცხადებული ავტორიტეტულ ისლამურ ტექსტებში და კანონით განსაზღვრული სასჯელი ემსახურება პირის ცოდვებისგან განწმენდას, შეიძლება თუ არა განდგომილებისთვის სიკვდილით დასჯა ჩაითვალოს განწმენდის ან ცოდვების გამოსყიდვის ფორმად?

ამ კვლევის მიზანია წარმოადგინოს მეთოდოლოგია როგორც მოდელი, რომლის გამოყენება შესაძლებელი იქნება ისლამური ტრადიციის მიხედვით, ყურანის უფლებამოსილების ფარგლებში მოქცევის შესაბამისად. შესაბამისად, მოიყვანოს ის სრულ თანხმობაში ყურანის მოძღვრებებთან.

თავი პირველი

არის თუ არა განდგომილება, დანაშაული, რომელიც სიკვდილით ისჯება?

მიუხედავად კონსენსუსის არარსებობისა განდგომილებაზე ისლამური სამართლებრივი გადანყვეტილებების შესახებ ისლამის არსებობის პირველი სამი საუკუნის განმავლობაში, ისლამური სამართლის მიხედვით განდგომილთათვის კანონით დადგენილი სიკვდილით დასჯის მომხრეები ამტკიცებენ, რომ ასეთი კონსენსუსი არსებობდა. ამგვარად, ისინი ცდილობდნენ ყურადღების გარეშე დაეტოვებინათ ის ფაქტი, რომ მუჰამად შუამავლის (ს.ა.ს.) კომპანიონი ხალიფა 'უმარ იბნ ალ-ხატტაბი, იბრანჰიმ ან-ნახ'ი, სუფიან ალ-სავრი და სხვა სწავლულები ასეთი სახის სასჯელს არ უჭერდნენ მხარს. ისინი მცდელობას არ იშურებდნენ, მოესპოთ ამგვარი სასჯელის გადახედვის ნებისმიერი საშუალება უფრო გვიანდელი მოაზროვნეების მხრიდან.

განდგომილების შემთხვევებთან მიმართებაში, რას უნდა მიენიჭოს პრიორიტეტი – ინდივიდის უფლებას, გამოხატოს თავისი პირადი შეხედულებები და რწმენა, თუ თემის უფლებას, შეინარჩუნოს და დაიცვას ის, რაც მისთვის ყველაზე წმინდაა? 2006 წელს ავღანელი მოქალაქე აბდ ალ-რაჰმან აბდ ალ-მანნანი მსოფლიოში ცნობილი გახდა იმით, რომ ქრისტიანობა მიიღო, შემდეგ კი განქორწინდა, საკუთარ შვილებზე მეურვეობა დაკარგა

და ციხეში მოხვდა. მსოფლიო ლიდერების ზენოლის შედეგად, იგი, საბოლოოდ, გაათავისუფლეს და მან იტალიაში პოლიტიკური თავშესაფარი მიიღო. მისმა შემთხვევამ ყურადღების ცენტრში მოაქცია ისლამში განდგომილების საკითხი და ამ თემის მსოფლიო მასშტაბით განხილვა გამოიწვია.

ერები ჩვეულებრივ ირჩევენ უცვლელი ღირებულებების წყებას, რომელთა შენარჩუნებასაც მთელი რუდუნებით ცდილობენ. ეს უპირველესად შეეხება ეროვნულ იდენტობას. ამჟამინდელი ხანების დადგომამდე, თითქმის ყველა ერი საკუთარ რელიგიას მიიჩნევდა თავისი იდენტობის ყველაზე სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან კომპონენტად. ერების არსებობა, სტრუქტურა და იდენტობა განუყრელადაა დაკავშირებული იმასთან, თუ რა სპეციფიკური რელიგია გაითავისეს მათ და რასთან ახდენდნენ საკუთარი თავის იდენტიფიცირებას. მუსლიმი სწავლულები რელიგიას ადამიანის ხუთი არსებითი საჭიროების რიგში აყენებდნენ, როგორც საფუძველს ისლამური სამართლის მრავალი მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებისთვის; ყველაზე მნიშვნელოვანი ამ გადაწყვეტილებებიდან იყო ისინი, რომლებიც შეეხება ჯიჰადს, რომელიც ნაწილობრივ აღიქმებოდა ისლამური რელიგიის დაცვის საშუალებად ნაციონალურ დონეზე.

განდგომილებისთვის კანონით დადგენილი სასჯელი, ზოგიერთის აზრით, ვრცელდება როგორც ინდივიდუალურ, ისე კოლექტიურ დონეზე, ვინაიდან ითვლება, რომ ის ეფუძნება რელიგიის დაცვის საჭიროებას მათ-

გან, ვინც ცდილობს მისთვის ზიანის მიყენებას, სარწმუნოებით მანიპულირებას ან ამბოხს მის წინააღმდეგ. ამგვარი გადაწყვეტილების მიღებისას მუსლიმმა სწავლულებმა ვერ გაიაზრეს წინააღმდეგობა რელიგიური თავისუფლების ერთსულოვნად აღიარებულ პრინციპს (როგორც ნათქვამია ყურანში – **„რწმენაში იძულება არ არსებობს“**) და მათ მიერ განდგომილთა სიკვდილით დასჯის მხარდაჭერას შორის. ჩვენი ისლამური ისტორიის სხვადასხვა პერიოდის განმავლობაში, ეს დასკვნა წარმოადგენდა გაბატონებულ თვალსაზრისს. ძველი დროის გამოჩენილ სწავლულთა შეხედულებები, რომლებიც არ ეთანხმებიან აბსოლუტურ უმრავლესობას – მათ შორის ისეთი გავლენის მქონე პირებს, როგორებიც არიან მეორე ხალიფა ‘უმარ იბნ ალ-ხატტაბი (644 წ.), იბრანჰიმ ალ-ნახ’ი (გ. 715 წ.), სუფჰან ას-სავრნი (გ.777 წ.) და სხვა ცნობილი მოღვაწეები – არ იყო საჯარო და ფართოდ გავრცელებული.

ამდენად, ისლამური სამართლის გადმომცემები მხარს უჭერდნენ იმ მოსაზრებას, რომ არსებობდა „კონსენსუსი“, რომლის მიხედვითაც „ფიკჰის“ მკვლევართა უმრავლესობამ მიიღო გადაწყვეტილება იმის თაობაზე, რომ განდგომილს უნდა აიძულონ ისლამს დაუბრუნდეს სიკვდილით დასჯის მუქარით. ამ გადაწყვეტილების მიზეზად მიიჩნეოდა რელიგიის დაცვა მისი დაუფასებლობის ან შელახვის მცდელობებისგან, ვინაიდან ის წარმოადგენდა საფუძველს, რომელზეც აღმოცენდა „მუსლიმიერი“, რომელიც არის სახელმწიფოს ლეგიტიმაციის სა-

ფუძველი და ისლამური დოქტრინის წყარო, სამართალი და ყველაფერი, რაც ეხება ცხოვრების სისტემებს მუსლიმურ სახელმწიფოში.

თუმცა ეს გადაწყვეტილება ეწინააღმდეგება ადამიანის უფლებას, აირჩიოს სარწმუნოებრივი დოქტრინა და რელიგია, გამოხატოს საკუთარი რწმენა თავისუფლად, იძულების გარეშე, რისი განხილვაც, თავდაპირველად, რეფორმატორებმა ჯამალ ალ-დინ ალ-ავღანიმ, მუჰჰამად აბდუმ, რაშიდ რიდამ და სხვებმა დაიწყეს. ეს მოაზროვნეები შემოფოთებულნი იყვნენ იმის გამო, რომ ისლამი ასწავლიდა განდგომილების ისლამში დაბრუნების აუცილებლობას სიკვდილით დასჯის მუქარით, რაც გულისხმობდა ისლამში იძულების არსებობას და რწმენისა და გამოხატვის თავისუფლების უგულებელყოფას. ალ-ავღანის სახელგანთქმული წიგნი „ალ-რაღდ ‘ალა ად-დჰირიჰინ“ ადასტურებდა იმის აუცილებლობას, რომ მუსლიმებს უნდა დაეცვათ ყურანის მითითებები, რომ მშვიდობიანად ედავათ მათთან, ვინც არ ეთანხმებოდა, ეპასუხათ მათ მტკიცებებზე, გაეფანტათ ეჭვები და მათ მიერ წამოყენებული არგუმენტები ისლამური მტკიცებულებებითა და მოწმობებით. თუმცა, იმ დროს ეს საკითხი ვერ გადაწყდა და დარჩა წინააღმდეგობრივად. ხოლო სკეპტიკოსები, საკუთარი შეხედულებიდან გამომდინარე, არ ასაჯაროებდნენ აღნიშნულ თემას.

გადავინაცვლოთ 1985 წლისაკენ, როდესაც სუდანის პრეზიდენტმა, ჯაფარ ნუმაირიმ, გამოიყენა ისლამური სამართალში არსებული მინერალობები მაჰმუდ მუ-

ჰამმად ტაჰას სასიკვდილო განაჩენის აღსრულების მიზნით. ამას მოჰყვა სალმან რუშდის საქმე და შემდგომ მისი სიკვდილით დასჯის ბრძანება ირანის მმართველის, იმამ ხომეინის მიერ. ორივე შემთხვევა აღმოჩნდა საერთაშორისო ყურადღების ცენტრში. ისლამი გამოცხადდა მტრულად განწყობილად თანამედროვე დასავლეთის ღირებულებებიდან უმთავრესის მიმართ: „ფათვებმა“ (რელიგიურ-სამართლებრივი გადაწყვეტილებები) და წიგნებმა, რომლებიც მოჰყვა რუშდის საქმეს, განამტკიცა განდგომილებისთვის სიკვდილით დასჯის დებულების სტატუს კვო. უფრო მეტი შემთხვევა მოხდა ეგვიპტეში, რამაც ქვეყნის განათლებულ ელიტაში დაპირისპირება გამოიწვია, მაშინ როცა გაერო, მისი სატელიტი ინსტიტუციები და ახალი მსოფლიო წესრიგის სხვა ორგანოები აგრძელებდნენ თავდასხმას ისლამზე. შედეგად, როგორ უნდა გაუმკლავდნენ მუსლიმები ამ სირთულეს, რომელიც აგრძელებს მათ ტანჯვას და რომელმაც გააუცხოა ადამიანები ისლამისგან და მასზე თავდასხმა განაპირობა?

მუსლიმი სამართალმცოდნეების წესის შესაბამისად, ეს კვლევა იყენებს ტერმინს „ჰადდ“ (მრავლობითში „ჰუდუდ“) ღვთის კანონებისა და მიწერილობების აღწერის მიზნით. არაბები, როგორც წესი, იყენებდნენ ლინგვისტურ ტერმინს „ჰადდ“ ორ რაიმეს შორის ბარიერის მნიშვნელობის აღსანიშნად. მუსლიმი სამართალმცოდნეებისა და იურისპრუდენციის მეთოდოლოგიის მკვლევართა მიერ გამოყენებულ ტერმინებში, როგორც წესი,

ჭარბობდა არა „ყურანის ენა“, არამედ „არაბული ენა“. ამის თვალსაჩინო მაგალითი შეიძლება დავინახოთ ტერმინში „ჰადდ“ და მის მრავლობითში – „ჰუდუდ“. ეს ტერმინი გამოყენებულია ყურანის თხუთმეტ აიაში. ორ მათგანში იგი იხმარება „ღვთის კანონისა და ბრძანებების“ მნიშვნელობით, რაც მოიცავს მარხვის, ქორწინება/განქორწინებისა და მემკვიდრეობის პრაქტიკას. არცერთ აიაში „ჰუდუდ“ არ უკავშირდება სასჯელს, არამედ გულისხმობს საღვთო მინერალობებისა და კანონების დაცვის აუცილებლობას.

ყურანი ხაზს უსვამს იმ საღვთო კანონების დაცვის მნიშვნელობას, რომლებიც უკავშირდება ოჯახურ საკითხებს, ასე რომ მავანს გაუჩნდება კითხვა, თუ როგორ მოახერხეს მუსლიმმა სამართალმცოდნეებმა ყურანის ამ ტერმინის შეცვლა და მისი მნიშვნელობის შეზღუდვა სასჯელალსრულების სისტემით. ტერმინი „ჰადდ“, ლინგვისტური თვალსაზრისით, პრევენციას ან აკრძალვას ნიშნავს. გარდა ამისა, ყურანში ხსენებულ სასჯელებთან დაკავშირებით, ქურდობისა და სექსუალური გადაცდომის შემთხვევაში ტერმინი „ჰადდ“ არ იხმარება. რა უდევს საფუძვლად ამ სიტყვის ყურანისეული მნიშვნელობით გამოყენების ასეთ უხეშ დარღვევას?

მმართველი სასჯელალსრულების სისტემას აღიქვამს წესრიგის დამყარების, პატივისცემის მოპოვების და მიზნების მიღწევის საუკეთესო საშუალებად. ყველაზე მკაცრი სასჯელალსრულების სისტემამა ის, რომლის უფ-

ლებამოსილებაც შეიძლება ღმერთს მიენეროს, ვინაიდან, ამ ტიპის სისტემის მეშვეობით, მმართველს შეუძლია თავისი რეჟიმისთვის ყველაზე დიდი სარგებელი მიიღოს. აქედან გამომდინარე, ისეთი ღვთისმოსავი სწავლულები, როგორცაა იმამ მალიქი, აბუ ჰანიფა, აშ-შაფი'ნი, აჰმად იბნ ჰანბალ ალ-ჰასანი ალ-ბასრი, სუფიან ას-საური“ და სხვები, ხშირად დებდნენ ბრალს მმართველებს სასჯელის ბოროტად და საკუთარი ტირანული და თვითნებური მიზნებისთვის გამოყენებაში. მუსლიმური მემკვიდრეობის წერილობითი კორპუსი შეიცავს სამართალმცოდნეების მიერ მმართველების ამგვარ მხილებასა და დარიგებას, რაც, ასევე, მათ ეპისტოლეებში, გაკვეთილებსა და სამართლის წიგნებში გვხვდება. მართლაც, ჩვენს ეპოქაში, „პოლიტიკური ისლამის“ მომხრეებს ისლამი და ისლამური სამართალი მთლიანად სასჯელალსრულების სისტემამდე დაჰყავთ. შესაბამისად, როდესაც მრავალი ასეთი ადამიანი ისლამური სამართლის გამოყენების შესახებ საუბრობს, ის, რასაც ისინი გულისხმობენ „ისლამური სამართლის“ ქვეშ, სხვა არაფერია, თუ არა მასთან ასოცირებული სასჯელები. მსგავსად, ზოგიერთი რეჟიმი სისწრაფეს იჩენს გარკვეული სასჯელის გამოყენებისთვის, რათა გამოხატოს თავისი უმნიშვნელო რელიგიურობა და შარიათისადმი ერთგულება.

რელიგიის სინმინდე აშკარად ეწინააღმდეგება იმ დამახინჯებებს, რომლებიც გამომდინარეობს ადამიანის რელიგიურობიდან და რელიგიის გაგების გზებიდან. ასეთ დამახინჯებებს რელიგიური კონცეპტების მოსპობა

შეუძლია, რომლებიც დაცლილია სწორი შინაარსისგან და სხვა მნიშვნელობები აქვთ მინიჭებული. ღმერთი აცხადებს, რომ მან წარმოაგზავნა თავისი შუამავლები, რათა ხალხს არ ჰქონოდა მის საწინააღმდეგოდ არანაირი არგუმენტი, მაგრამ ასევე დასტურდება ადამიანის მხრიდან პროტესტისა და არგუმენტირების უნარი, მტკიცებულების და დასაბუთების ძიების თანდაყოლილი სურვილი. ყურანი ფართოდ უშლის ისლამს სივრცეებს, რომელთა თვითგანახლებაც ხდება დროთა მდინარებაში: ის უზრუნველყოფს მტკიცე საფუძველს ისლამის მარადიული დოქტრინისთვის და ნათელს ჰფენს მისი სამართლის პრინციპებს. სუნა წარმოადგენს ყურანის გამოყენებას, რომელიც ასახავს ყველაზე მაღალი, ზუსტი გააზრების დონეს.

სუნა, მთლიანობაში აღებული, იძლევა მუჰამად შუამავლის (ს.ა.ს.) ემულაციის (მიბაძვის) მეთოდოლოგიას. აქედან გამომდინარე, ჩვენ უნდა გავაცნობიეროთ უმთავრესი განსხვავებები, ერთი მხრივ, მიბაძვასა და მორჩილებას და, მეორე მხრივ, იმიტაციასა და კრიტიკის გარეშე მიღებას შორის. ემულაცია და მორჩილება არის პროცესები, რომელიც ეფუძნება მტკიცებულებათა ავტორიტეტულ ბუნებას, დამაჯერებლობას, მის ცოდნასა და გაცნობიერებას. რაც შეეხება იმიტაციასა და კრიტიკულად განსჯის გარეშე მიღებას (*ათ-თაკლედ*), ისინი წარმოადგენს ერთგვარ მიმიკრიას, რომელსაც წინ არ უძლოდა შესატყვის დასაბუთებაზე არანაირი დაკვირვება ან მისი გააზრება.

იჯთიჰადი არის ისლამური სამართლის გამორჩეული მახასიათებელი, დამოუკიდებელი განსჯისა და რეფორმის ძირითადი ელემენტი. მსჯელობა სუნაზე, როგორც ყურანის განმარტებაზე, ახსნასა და გამოყენებაზე, ასევე მოითხოვს იჯთიჰადს. განმარტების ეს მნიშვნელოვანი პროცესი არის დროთა განმავლობაში მსოფლიოს ხალხებისა და თვალსაზრისების მრავალფეროვნების აღიარებით მნიშვნელოვანი საკითხების გადაწყვეტა.

თავი მეორე

განდგომილების აღწერა ყურანში

ყურანში წარმოდგენილია განდგომილების კონცეფციის ფუნდამენტური მახასიათებლები. საბოლოო ჯამში, განდგომილება, ისლამისა და ღვთის მიმართ მონანიების თუ აღიარების ნაკლებობა, სასჯელს იწვევს საიქიოში. განდგომილი მხოლოდ საკუთარ თავს აყენებს ზიანს. ისინი, ვინც თავიანთ რწმენას განმეორებით განუდგებიან, რაც არ უნდა გააკეთონ, ვეღარ შეძლებენ ღვთისგან პატიების მიღებას.

მავანის მიერ ჩადენილი განდგომა, თუ მან ეს განახორციელა ზენოლის შედეგად, როდესაც მას სხვა გზა არ ჰქონდა, არ იმოქმედებს მის რეალურ რწმენაზე. ერთადერთი გზა რომლითაც განდგომილებამ შეიძლება

იმოქმედოს ნამდვილ რწმენაზე, თავისი გულის გახსნაა გაცნობიერებით და საკუთარი ნებით ჭეშმარიტების უარყოფისთვის. სუსტი რწმენა, დარწმუნებულობის ნაკლებობა და სუფთა გულით ღმერთის თაყვანისცემის უუნარობა განდგომილებისთვის ყველაზე მნიშვნელოვან ამოსავალ წერტილთა შორისაა. ნებისმიერი საქმიანობა, განხორციელებული პიროვნების მიერ, ვინც უარყოფს ჭეშმარიტებას, არაფრისმომტანი იქნება და ეს არის შედეგი, რასაც იგი უნდა ელოდოს.³ ტერმინი „განდგომილება“ გადმოსცემს ისლამისა და რწმენის უარყოფას მას შემდეგ, რაც ადამიანმა ისინი მიიღო ღმერთის მითითებების შესაბამისად.

ტერმინები „არ-რიდდა“ და „ალ-ირთიდანდ“, ყურანისეული გაგებით, წარმოადგენს რაიმესადმი დაბრუნებას, რომელიც მავანმა დატოვა, რაიმესაგან, რომელსაც ამ მავანმა მიაღწია. თუმცა, ყურანის არცერთ განსხვავებულ კონტექსტში, რომელიც განდგომილებას ეხება, არ არის ნათქვამი, რომ ის მხოლოდ ისლამზე უარის თქმას გულისხმობს ან მხოლოდ სულიერ მხარეს. პირიქით, ყურანი იყენებს ტერმინს ინკლუზიურად როგორც სულიერის, ისე მატერიალურის აღსანიშნავად, ზმნასთან „რადდა“ კომბინირებით, რაც განრიდებას, ზურგის შექცევას ნიშნავს. „რიდდა“ ყურანში არის ისლამის აშკარა მიტოვება და ურწმუნოებაზე გადასვლა. გაფროთხილე-

³. ყურანი აღწერს განდგომილებას ყურანის შემდეგ აიებში 2:217; 3:86; 3:90-91; 3:98; 3:106; 3:177; 4:137; 5:54; 16:106; 22:11; და 47:32.

ბასთან ერთად, აიები ყველას, ვინც ისლამს იღებს, მოუწოდებს მისი მოძღვრების მკაცრად დაცვას, რადგან ეს ჭეშმარიტი გზამკვლევაა: სიცოცხლისა და ცხოვრების საუკეთესო, ყველაზე ავტორიტეტული, მყარი საფუძველია.

ყურანში განდგომილების (რიდდა) კონცეფციის ამ განმარტების გათვალისწინებით, ჩვენ შეგვიძლია დავინახოთ, თუ როგორ იყენებს ყურანი ამ ლინგვისტურ ტერმინს სხვადასხვა მნიშვნელობის გადმოცემისთვის — სახელმზნის სახით, რომელიც დაკავშირებულია რელიგიასთან. სახელმზნა „ალ-რიდდა“ გამოიყენება ისლამისგან განდგომილების აღსანიშნავად. პირი უარს ამბობს საკუთარ რწმენაზე იმ შემთხვევაში, თუ ის უარყოფს ჭეშმარიტებას მას შემდეგ, რაც ისლამის მეშვეობით ღმერთს დაემორჩილა. „რიდდა“-ს საუკუნეების განმავლობაში იყენებდნენ რელიგიაზე უარის თქმის მნიშვნელობით, კერძოდ კი, ისლამის რელიგიაზე.

ზემოხსენებული არცერთი აია, რომელიც მოიცავს ყველაფერს, რაც ყურანს აქვს სათქმელი „რიდდა ან ირთიდანდ“-ის შესახებ, არ ახსენებს განდგომილების ცოდვისა ან დანაშაულისთვის დადგენილ მინიერ სასჯელს. ასევე, არც პირდაპირ და არც ირიბად არაა ნახსენები ის ფაქტი, რომ განდგომილი ისლამს იძულებით უნდა დაუბრუნდეს ან სიკვდილით დაისაჯოს იმ შემთხვევაში, თუ ის უარს იტყვის ხელმეორედ ისლამზე მოქცევაზე. ყურანის მიხედვით, ტერმინი „რიდდა“ ასახავს იმ ფსიქოლოგიურ და მენტალურ მდგომარეობას,

რომელმაც მოცემული ინდივიდი მიიყვანა განდგომილებაამდე.

ადამიანის თავისუფლება არის ისლამური სამართლის ერთ-ერთი უზენაესი ღირებულება და სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი განზრახვა. მართლაც, ერთ-ერთი ყველაზე გამორჩეული როლი, რომელსაც ასრულებს რწმენა, კერძოდ, ღმერთის ერთადერთობის მტკიცება, არის ის, რომ იგი ათავისუფლებს ადამიანებს ცრურწმენისაგან, კერპთაყვანისმცემლობისგან, შექმნილ არსებათა თაყვანისმცემისგან და ყოვლისშემძლე ღმერთთან აკავშირებს. ყურანის ბევრი აია ზეგარდმოვლენილია ამ თავისუფლების მხარდსაჭერად და დასაცავად. რელიგიური თავისუფლებისადმი მიძღვნილი ყურანის მრავალი აია ამ უფლებისა და ვალდებულების ურთიერთმხარდამჭერია, რომ ის დაიცვას ნებისმიერი გარეგანი ჩარევისა თუ შელახვისგან.

ამ აიებიდან, პირველ რიგში, გამორჩეულია ის, რომელშიც განცხადებულია: **„რწმენის საკითხებში ძალადობა არ უნდა იყოს“** როდესაც მექელმა ურწმუნოებმა ჰიჯრით მეოთხე წელს მუსლიმთა წინააღმდეგ ომი გააჩაღეს, რამდენიმე კომპანიონმა შუამავალს სთხოვა მიეცა უფლება, იუდეველი ბავშვებისთვის დაეძალებინათ ისლამის მიღება, მაგრამ შუამავალმა არ დართო მათ ამის ნება. საკითხში, რომელიც უფრო პოლიტიკას უკავშირდება ვიდრე რელიგიას, ზოგიერთი რელიგიის მიმდევართა შორის, კერძოდ კი, ქრისტიანებში, მიღებული იყო ადამიანების თავიანთ რწმენაზე იძულებით მოქცე-

ვა.⁴ ყურანის ბევრი აია მუჰამად შუამავლისთვის (ს.ა.ს.) ნათელს ხდის, რომ სხვებისადმი იძულება და რწმენის თავს მოხვევა უსარგებლოა.⁵

განსხვავება შეიძლება შეინიშნებოდეს ყურანის ორგვარ დამოკიდებულებას შორის: დამოკიდებულებას – „თავდაპირველი ურწმუნოებისადმი“, რაც იმას ნიშნავს რომ ადამიანს არასდროს ჰქონდა რწმენა, და დამოკიდებულებას ურწმუნოებისადმი, რაც იმას ნიშნავს რომ ადამიანმა რწმენაზე უარი თქვა მას შემდეგ, რაც იწამა. ასეთი განსხვავება აღიარებს თავისუფლებას, რომელსაც ყურანი ანიჭებს ჯერ კიდევ თავდაპირველი ურწმუნოების მდგომარეობაში მყოფ პიროვნებას, მაშინ როცა უარს ეუბნება ამგვარივე თავისუფლებაზე მათ, ვინც რწმენას განუდგა.

რაც შეეხება განდგომილების შემდგომი მონანიების საკითხებს და შეიძლება თუ არა ასეთი მონანიების მიღება, ყოველივე ეს ღმერთის განსასჯელია. სანამ განდგომილებას არ ახლავს რაიმე დანაშაული, ის მკაცრად

---

4. საყურადღებო მაგალითს წარმოადგენს ესპანეთის ინკვიზიცია – რომის კათოლიკური ტრიბუნალი, რომელიც შეიქმნა მე-12 საუკუნეში და ცნობილი იყო მწვალებლობისთვის დასჯის სიმკაცრით. ესპანელი მონარქების, ფერდინანდისა და იზაბელას მიერ გამოცემული ბრძანებები 1492 წელს (ალჰამბრას განკარგულება), 1501 წელს მოითხოვდნენ ებრაელებისა და მუსლიმებისგან სარწმუნოების შეცვლას ან ესპანეთის დატოვებას.

5. მაგალითად, 6:107 და 10:99.

რჩება ღმერთსა და ინდივიდს შორის და არ შედის ამ-
ქვენიური მმართველების ან ვინმე სხვას კომპეტენციაში.

თავი მესამე

განდგომილება მუჰამად (ს.ა.ს.) შუამავლის სიცოცხლის მანძილზე

ისლამში არსებობს აქსიომატური ქეშმარიტება, კერძოდ ის, რომ ყურანი წარმოადგენს ყველა დოქტრინის, კანონების, სისტემების, პრინციპებისა და წესების საფუძველს, რომელთაც მოიცავს ისლამის რელიგია. სუნა არის ყურანის განმარტება და ახსნა, მაგალითი, თუ როგორ უნდა დამორჩილდე მის მოძღვრებას და მუჰამად შუამავლის (ს.ა.ს.) მიერ განცხადება იმისა, რაც ყურანმა დაანესა. არსებობს უამრავი განსხვავება ყურანსა და სუნას შორის. ყურანით რომ დავინყოთ, ის არის ფუძემდებლური წყარო ისლამური სამართლებრივი გადანყვეტილებებისა, ხოლო ავთენტური სუნა არის სავალდებულო წყარო იმის განმარტებისთვის, რაც გადმოცემულია ყურანში. ყურანი და სუნა ერთობლივად წარმოადგენენ მტკიცებულების წყაროებს. არ შეიძლება არსებობდეს კონფლიქტი, წინააღმდეგობა, შეუსაბამობა ან უთანხმოება მათ შორის და ვერც სუნას რომელიმე ნაწილი გააუქმებს ან გააბათილებს ყურანში ნათქვამს. სუნა განმარტავს ყველაფერს, რაც განცხადებულია ყურანში.

ყურანის პრინციპები და ეპისტემოლოგიური მეთოდოლოგია ნათლად აკონკრეტებს რელიგიური თავისუფლების უპირობო ბუნებას. ყურანი მკაფიოდ აცხადებს, რომ სასჯელი, რომელიც ეკისრება ურწმუნოსა ან რჯულგანდგომილს, განხორციელდება იმქვეყნიურ ცხოვრებაში. მუჰამად შუამავლის (ს.ა.ს.) ეპოქაში ასობით ადამიანი იყო, რომელთაც ინამეს, შემდეგ კი ფარისეველები გახდნენ ან რწმენას განუდგნენ. ფაქტობრივად, მათი განდგომილება მივიდა იმ წერტილამდე, როდესაც იგი ზიანის მომტან წყაროდ იქცა ღვთის შუამავალსა და მუსლიმი თემისთვის. თუმცა მუჰამად შუამავალი (ს.ა.ს.) თავს არიდებდა განდგომილებისთვის ზიანის მიყენებას, რათა მათ არ ჰქონოდათ იმის თქმის საფუძველი, თითქოს, „მუჰამადი კლავს თავის კომპანიონებს“, თავს ახვევს საკუთარ მოძღვრებას ხალხს ან აიძულებს მისი რელიგიის აღიარებას. შუამავალს არცერთ შემთხვევაში არ მოუწოდებდა სიკვდილით დასჯისკენ, იმ შემთხვევების გარდა, თუ ჩადენილი იყო სხვა ისეთი დანაშაული, რომელიც ამგვარ სასჯელს ითვალისწინებდა.

მაგალითად, მუჰამად შუამავლის ბიოგრაფიის შემსწავლელ ისტორიკოსთა და სწავლულთა უმრავლესობა ახსენებს, რომ ზოგიერთი ადამიანი რომელმაც ადრე მიიღო ისლამი, განუდგა რწმენას მას შემდეგ, რაც ღმერთის შუამავალმა უამბო მათ თუ რა შემთხვა იმ ღამეს, როდესაც მას სასწაულებრივი მოგზაურობის განხორციელება მოუწია მექიდან იერუსალიმში, რის შემდეგაც ზოგიერთმა მუსლიმმა უარყო რელიგიური მრწამსი და ადრე მიღებულ რელიგიას ზურგი შეაქცია. მუჰამად შუ-

ამავლის სიცოცხლეში ნებისმიერი შემთხვევა, როდესაც განდგომილი სიკვდილით ისჯებოდა, როგორც გადმოცემულია ჰადისებში სხვადასხვა წყაროებზე დაყრდნობით, იყო დანაშაულისა ან მკვლელობაში მონაწილეობის ბრალდებისთვის და არა მათი განდგომილების გამო.⁶ ღმერთმა მართლაც უბრძანა შუამავალს ებრძოლა ჭეშმარიტების უარმყოფელთა და ფარისეველთა წინააღმდეგ.

არ არსებობს არანაირი ღვთიურად განცხადებული სასჯელი, რომლის მიხედვითაც ნებისმიერი, ვინც რწმენას განუდგება მას შემდეგ, რაც იწამა, სიკვდილით უნდა დაისაჯოს. ვერც ყურანში და ვერც მუჰამად შუამავლის (ს.ა.ს.) ქმედებებში ჩვენ ვერ მოვიძიებთ მითითებას იმის შესახებ, თითქოს შუამავალმა იცოდა, რომ ღმერთმა დაანესა განსაზღვრული სასჯელი განდგომილებისთვის. მას ამის შესახებ რომ სცოდნოდა, არ იყოყმანებდა მის შესრულებას, ვინაიდან იგი სხვა შემთხვევებში არ ყოყმანობდა კონკრეტული დანაშაულებისთვის დასჯის მოთხოვნას.

როდესაც მუსლიმმა იურისტებმა დაინახეს, რომ ყურანი ისეთს არაფერს შეიცავს, რაც შეიძლება ჩაითვალოს წინასწარ დადგენილ კანონიერ სასჯელად განდგო-

---

6. მუჰამად შუამავლის სიცოცხლის მანძილზე სხვა განდგომილების კონკრეტული მაგალითებისა და მუსლიმი თემის მიერ მათ მიმართ დამოკიდებულების ამსახველი მაგალითების გაცნობის მიზნით იხილეთ ამ კვლევის სრული გამოცემა.

მილებისტვის, რომ სუნა – მათ შორის, მუჰამად შუამავლის (ს.ა.ს.) სიტყვები და მისი ქმედებები – ასევე არ შეიცავს მსგავს სასჯელს და რომ რწმენის არჩევის თავისუფლება წარმოადგენს უზენაეს ღირებულებას ყურანის თითქმის ორასი აიას მიხედვით, ისინი მაინც უჭერდნენ მხარს იმ შეხედულებას, რომ განდგომილი სიკვდილით უნდა დასჯილიყო, რაც, მათი აზრით, მუჰამად შუამავლის (ს.ა.ს.) კომპანიონთა კონსენსუსითაა დადასტურებული – მუჰამად შუამავლისა (ს.ა.ს.) და რიგი ტრადიციისადმი მიცემულ განცხადებასთან დაკავშირებით არასრულად გადმოცემული ჰადისის შესაბამისად, რომელთაგან არცერთი არაა თავისუფალი საექვო ელემენტებისგან.

მუჰამად შუამავლის (ს.ა.ს.) ცხოვრებიდან აღნიშვნას იმსახურებს კიდევ ერთი შემთხვევა, რომელიც ეხება მუსლიმ თემსა და წარმართ კურაიშის ტომს შორის 627 წელს დადებულ სამშვიდობო ხელშეკრულებას, რომლის მიხედვითაც მხარეები შეთანხმდნენ, რომ ათი წლის მანძილზე, ომი შეენწყვიტათ. „**ჰუდაბიდას ზავი**“ ძალაში ათი წლის განმავლობაში უნდა ყოფილიყო, მაგრამ მხოლოდ ორი წელი გასტანა, რადგან ის კურაიშის ტომმა დაარღვია. „ჰუდაბიდას ზავი“ მონიშნავს, რომ წმინდა შუამავალს არასდროს დაუკისრებია სასჯელი განდგომილების აქტისთვის, ვინაიდან შეთანხმების საკვანძო პირობა აიძულებდა მას ამ პრინციპის უგულებელყოფას. მას რომ ოდესმე ეარსება, რა თქმა უნდა, ის არასდროს დაარღვევდა ალლაჰის ნებისმიერ მიწერილობას პოლიტი-

კური ან სხვა სახის მიზნებისთვის. ხელშეკრულების თანახმად, ვინც აირჩევდა მუსლიმთა ბანაკის დატოვებას, მიეცემოდა კურაიშის ტომთან დაბრუნების საშუალება – თავისუფლად, რეპრესიების გარეშე. ხელშეკრულება მშვიდობის მნიშვნელოვან პერსპექტივას ქმნიდა ალლახის ნებისმიერი ბრძანების დარღვევის გარეშე. არ შეიძლება ამ ფაქტის იგნორირება. ამასთანავე, ნებისმიერთვის, ვინც შეეცდებოდა გვერდი აეგლო ამ მკაფიო მითითებისთვის – სასჯელი არ იყო გათვალისწინებული განდგომილებისთვის მხოლოდ იმის გამო რომ ეს შეთანხმება მოხდა მას შემდეგ, რაც ხელშეკრულება დაიდო. ეს აშკარად არასწორი იქნებოდა, რადგან არ არსებობს მკაფიო ისტორიული მტკიცებულებები იმისა თუ როდის მოხდა ამ მინერილობის დაკანონება.

დადგენილი ფაქტია, რომ შუამავალს, მთელი თავისი ცხოვრების მანძილზე, არცერთი განდგომილი არ დაუსჯია სიკვდილით. მას რომ ჰქონოდა ღვთიური ბრძანება განდგომილების სიკვდილით დასჯისა, შუამავალი არ იყოყმანებდა ამის აუცილებლად და უპირობოდ შესრულებას. რაც შეეხება ამ კვლევაში მოყვანილი შემთხვევებს, რომლებიც მოიცავს განდგომილების მკვლელობას, ეს ის შემთხვევებია, როდესაც განდგომილება მრავალსხვა დანაშაულთან იყო დაკავშირებული. ასეთ დროს განდგომილება თემის წინააღმდეგ აჯანყების გამოცხადებისა და მის მიმართ მტრობის ტოლფასია.

თავი მეოთხე

პასუხი განდგომილებაზე ზეპირსიტყვიერ სუნაში

ზეპირსიტყვიერ სუნა, რომელიც შედგება მუჰამად შუამავლის (ს.ა.ს.) მიერ გაკეთებული განცხადებებისგან, შეიცავს ცალკეულ ჰადისებს, რომლებშიც განდგომილების მოკვლის ბრძანებაც შედის. ამ ტიპის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვან ჰადისში, რომელიც ყველაზე ხშირადაა მოხსენიებული მუსლიმ სამართალმცოდნეთა მიერ და მათი უმრავლესობაც ამ კონკრეტულ ჰადისს ეყრდნობოდა განდგომილებისთვის სიკვდილით დასჯის შესახებ კამათში, განცხადებულია: **„თუ ვინმე შეიცვლის თავის რელიგიას, სიკვდილით დასაჯეთ ის“**. ეს ჰადისი ფართოდ გახდა ცნობილი ისლამის ადრეული ხანების შემდეგ. ამასთანავე, მანამდე ეს იყო მხოლოდ ცალკე არსებული ჰადისი („ჰადის ნჰანდ“), რომელიც ითვლებოდა არასრულად გადმოცემულად.

ეს კონკრეტული ჰადისი უკავშირდება იმ სიტუაციას, როდესაც ებრაელი ლიდერები იღწვოდნენ მუჰამად შუამავლის (ს.ა.ს.) გამოცხადებისა და მისი მისიის ნებისმიერი საშუალებით შელახვის, მედინაში მუსლიმების შესახებ სიცრუის გავრცელების, შეთქმულებებით უთანხმოებების გაღვივების და მთლიანობაში ჯგუფის უსაფრთხოების დარღვევისთვის. ეს არ იყო ის შემთხვევა, როდესაც მუსლიმს ინამა ისლამი, შემდეგ განუდგა

რწმენას და ისევ მოიქცა ისლამზე. ზემოხსენებულ სიტუაციაში წმინდა შუამავალს სასიკვდილო განაჩენი არცერთხელ არ გამოუტანია. თუმცა ამ ჰადისმა უკვდავყო განდგომილებისთვის სიკვდილით დასჯის მაგალითი ისლამში. ეს კვლევა უარყოფს ბუნდოვან გადმოცემას, რომელიც მიეწერება იმამ 'ალნს, როგორც საფუძველს ჰადისის განმარტებისთვის. ყურანში თემების დაძაბულობის შესახებ შემდეგია განცხადებული:

„თუ ფარისევლები და ისინი რომელთა გული დაავადებულია, ასევე ისინი, რომლებიც ყალბი ჭორების გავრცელებით ინვევენ [მოციქულის] ქალაქში (მედინაში) არეულობას, თუ უარს არ იტყვიან [მათ ბნელ განზრახვებზე], უეჭველად (შენ) მოგანიჭებთ ძალაუფლებას მათზე, ისინი ვერ იცხოვრებენ შენს მეზობლად აქ [ამ ქალაქში], გარდა მცირე ხნისა, დანყველილი არიან ისინი. ისინი ყველგან შეპყრობილნი იქნებიან, სადაც კი მათ წააწყდებიან და განადგურებულნი იქნებიან ყველანი. ასეთი იყო ალლაჰის გზა [ვინც ამ სახის ცოდვაში ჩავარდა] ადრე მყოფელთათვისაც. ვერასდროს იპოვი რაიმე ცვლილებას ალლაჰის კანონებში!“⁷

ყურანის ეს აიები ზეგარდგამოვლინდა ისლამის შიდა ფრონტის წინააღმდეგ ამ სახის შეთქმულების შეჩერებისა და მისი დანაწევრების მცდელობებისას. აქედან გამომდინარე, თუ ასე ჟღერს ჰადისი, რომლის მიხედვი-

7. სურა 33 (აზჰაბ), აიები: 60-62

თაც შუამავალმა თქვა: „**თუ ვინმე შეიცვლის თავის რელიგიას, დასაჯეთ ის სიკვდილით**“, გონივრული იქნება იმის მიჩნევა, რომ ის გულისხმობდა უსაფრთხოების სერიოზულ პრობლემებს.

ჩვენი ისლამური იურისპრუდენციის მავნე და ხშირი ჩვევა არის ჰადისის იმაზე უფრო მალლა დაყენება, ყოველ შემთხვევაში, პრაქტიკის დონეზე მაინც, რაც მკაფიოდ არის განცხადებული ყურანში. ამგვარი მიდგომით, ჰადისი მალლდება ყურანის განმარტებისა და ახსნის სტატუსიდან (რომელიც განმარტავს და შეესაბამისება იმას, რაც განმარტებულია), მის თანასწორ ან პარალელური ხასიათის სტატუსამდე. ამ პროცესის საბოლოო შედეგი, გასაკვირი არ არის, რომ ჰადისისთვის ყურანზე უზენაესობის დაშვება გადანყვეტილების მიღების დროს მასზე დაყრდნობა იყო. ამ მიზეზით, კვლევაში ციტირებულია ჰადისი ისე, როგორც ჩვენამდე მოაღწია გადმომცემთა მრავალსახოვანი ჯაჭვითა და სხვადასხვა ვარიანტით, ისე როგორც ამის მხარდამჭერი ტექსტური მტკიცებულებები და ის, რაც მეცნიერებს უნდა ეთქვათ მის შესახებ.

ამგვარი ქმედებით, მავანს შეიძლება საშუალება მიეცეს, დაინახოს, თუ როგორც იყენებდნენ მას სწავლულები იმ კონტექსტიდან ამოღებით, რომელიც უბრალოდ განმარტავს ყურანს და იმ კონტექსტში ჩასმით, რომელიც მას არეგულირებს და გადანყვეტილებას იღებს და რომელიც საკუთრივ ყურანში არ მოიძებნება. მაგალითად, შეიძლება აღმოვაჩინოთ რომ ეს ჰადისი შე-

იცავს ადამიანთა სიცოცხლის მოსპობის გამართლებას, მაშინ როცა ყურანი დიდ ყურადღებას უთმობს მის შენარჩუნებასა და დაცვას, ყველა საშუალებით ცდილობს თავიდან აირიდოს მისი განადგურება.

გარდა ამისა, ყურანის დაახლოებით ორასი აია უარყოფს რწმენის საკითხებში იძულების პრინციპს და ითვალისწინებს ადამიანს აბსოლუტურ თავისუფლებას — იმის შეუზღუდავად არჩევას, თუ რა უნდა იწამოს და რომელი რელიგია აღიაროს. როგორც დავინახეთ, ყურანი ამტკიცებს, რომ რელიგიის შეცვლისთვის არ არსებობს, დაუშვებელია ამქვეყნიური დასჯა (თუ ეს ადამიანი არ არის დამნაშავე სხვა დანაშაულის ჩადენაში). პირიქით, ყურანი ადასტურებს იმას, რომ უბრალო განდგომილებისთვის (ანუ განდგომილებისთვის, რომელიც არ არის დაკავშირებული სხვა დანაშაულთან) სასჯელის დაკისრების უფლება ეკუთვნის მხოლოდ ღმერთს. როდესაც ადამიანი განიხილავს ამ ჰადისს ყურანის აიების კონტექსტში, რომელთა მნიშვნელობაც განმსაზღვრელია და ნათელი, მას არანაირი სირთულე არ ექმნება. თუმცა, როდესაც ჰადისების სხვადასხვა ვერსიები ყურანისგან იზოლირებულად არის ციტირებული, ხოლო ზოგიერთი გადმომცემი ამ მოვლენებს სხვა მოვლენებთან და ისტორიებთან აკავშირებს, ჰადისი შეიძლება გაუგებარი გახდეს. დამატებით, ზოგიერთი ჰადისის გადმომცემთა

ჯაჭვები შეიძლება არასრული ან/და სუსტი იყოს. ამიტომ ასეთი ჰადისები არ წარმოადგენს სანდო წყაროს.⁸

უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ ამ გადმოცემათა ჯაჭვების ჩანაწერების შესახებ არსებული პრობლემების განხილვის გარდა, ანგარიშგასანევია ისიც, რომ ბევრი მათგანი ერთ გადმომცემს უკავშირდება. ზოგიერთი გადმოცემა, რომელიც აღწერს განდგომილების ცეცხლში დანვას, არ მიუთითებს, განდგომილების დანვა მათი ხმლით სიცოცხლის გამოსაღმების შემდეგ მოხდა თუ ისინი ცოცხლად დანვეს. გარდა ამისა, ჩვენ აღვნიშნავთ, რომ ამ გადმოცემების უმეტესობაში იკვეთება ბევრი ბუნდოვანება და შეუსაბამობა. ეს კვლევა, ასევე, ცდილობს აჩვენოს თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ყურანის უზენაესობა სუნაზე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ყურანი ადასტურებს სუნას სანდოობას და არა პირიქით. ეს აქცენტი გაძლიერდა ადრეული ხანების ისლამურ კულტურაში, ორი მართლმორწმუნე ხალიფის – აბუ ბაქრისა და ‘უმარ-იბნ ალ-ხატტაბის ქმედებებითა და პოლიტიკით, რომლებიც ყურანითა და სუნათი ხელმძღვანელობას ემხრობოდნენ.

---

8. ჰადისის გადმოცემისა და განდგომილების შესახებ სუსტი ჰადისების კონკრეტული მაგალითების გაცნობის მიზნით იხილეთ ამ კვლევის სრული გამოცემა.

თავი მხუთე

მუსლიმი სამართალმცოდნეების შეხედულება განდგომილებისთვის სასჯელის შესახებ

აქ წარმოებული დისკუსიის ფარგლებში, ისლამური იურისპრუდენციისა და მისი იურისტების პოზიციის წარმომჩენი მომდევნო ნაბიჯებია იმ მტკიცებულებების განხილვა, რომელთა საფუძველზეც ისინი აყალიბებენ საკუთარ დამოკიდებულებას. მუსლიმი იურისტების პოზიცია ამ საკითხთან დაკავშირებით ეყრდნობა ორ საფუძველს: ზეპირსიტყვიერ სუნასა და მცდარ შეხედულებას, რომ ჰადისი – **„თუ ვინმე შეიცვლის რელიგიას, სიკვდილით უნდა დაისაჯოს“** – დასაბუთებულია. გარდა ამისა, ის ეყრდნობა ამ ჰადისის განზოგადებულ გამოყენებას ყველას მიმართ, ვინც კი შეიცვლის საკუთარ რელიგიას, მიუხედავად იმისა, ებრძოდა ის ისლამსა და მუსლიმებს, თუ არა.

მეორე საფუძველი, კონსენსუსზე პრეტენზია, შეცდომაში შემყვანია: სწავლულთა განსხვავებული შეხედულებებიდან გამომდინარეც კი იმის შესახებ, თუ რა არის „კონსენსუსი“, ისლამის სამართლებრივი სკოლები განსხვავებულად აღიქვამენ აღნიშნულ საკითხს. ყველაზე აღიარებულ სამართლებრივ სკოლებს ერთმანეთში ერევათ განდგომილება პოლიტიკური მნიშვნელობით და განდგომილება, როგორც პირადი შეხედულებებისა და რწმენის შეცვლა. ზოგიერთი სკოლა მიიჩნევს, რომ ის-

ლამისგან განდგომა არის დანაშაული, რომლისთვისაც არსებობს საღვთო ბრძანებით განსაზღვრული სასჯელი და ეს სასჯელი ყოველგვარი შემწყალებლობის გარეშე უნდა აღსრულდეს. სხვები თვლიან, რომ განდგომილება დანაშაულია, რომელიც მოითხოვს მხოლოდ დიფერენცირებულ სასჯელს, მაშინ როცა მესამე ჯგუფი მიიჩნევს, რომ განდგომილების დასჯა „ისლამური სამართლებრივი პოლიტიკის“ ფარგლებშია მოქცეული და მუსლიმ მმართველებს შეუძლიათ საკუთარი ინტერპრეტაციის მიხედვით გამოიყენონ იგი იმისათვის, რომ დაიცვან კანონი, საზოგადოებრივი წესრიგი და საზოგადოების ერთიანობა.

„პოლიტიკურ“ ღალატსა და „რელიგიურ“ განდგომილებას შორის საზღვრების აღრევა წარმოიშვა ზეპირსიტყვიერ კულტურაში, რომელიც გავრცელებული იყო ადრე ნახსენებ ჰიჯაზის (არაბეთის ნახევარკუნძულის დასავლეთი ნაწილი) გარემოში, რომელზეც გავლენა მოახდინა ებრაული კულტურის ზეპირსიტყვიერმა ტრადიციამ, ეს უკანასკნელი კი, საჭიროდ მიიჩნევა ყველას სიკვდილით დასჯას, ვინც იუდაიზმს განუდგებოდა. გარდა ამისა, ისლამურმა დაპყრობებმა მრავალი ქვეყანა – ყველა საკუთარი სისტემით, ჩვეულებებით, კულტურით და კანონებით — მოაქცია მუსლიმური სახელმწიფოს იურისდიქციაში. ეს კანონები ეხებოდა, მაგალითად, მორჩილებაზე უარის თქმას, პოლიტიკური და სამართლებრივი წესრიგის წინააღმდეგ აჯანყებას და ა.შ. ბიზანტიელებს, სპარსელებს და სხვებს ჰქონდათ კარგად ჩამოყალიბებული კანონები და წესები, რომელიც წარ-

მოქმნიდა ჩვეულებებსა და კულტურებს დაპყრობილ მიწებზე – ეს, თავის მხრივ, მუსლიმთა გარემოშიც ხდებოდა. ეს კანონები, რეგულაციები, ტრადიციები და სხვადასხვა კულტურა ამგვარად აღწევდა მუსლიმთა სამართლებრივ აზროვნებაშიც.

აბუ ბაქრის (632-634 წწ) ხალიფობის პერიოდში „განდგომილების ომების“ მიზეზები არ იყო ზუსტად დადგენილი. მიუხედავად იმისა, რომ ისინი პოლიტიკურ განზომილებას ეფუძნებოდა, რელიგიური განზომილება ნახსენები იყო აბუ ბაქრის მიერ გაკეთებულ განცხადებებში, როგორცაა მაგალითად, **„მე აუცილებლად გავაჩაღებ ომს მათ წინააღმდეგ, ვინც ნამაზის ლოცვას ზაქათისგან გამოყოფს!“** უფრო მეტიც, ვინაიდან აბუ ბაქრი ეყრდნობოდა „რელიგიის“ კონცეფციას მისი ყოვლისმომცველი მნიშვნელობით, რომელშიც კანონმდებლობა, უფლებამოსილება, საზოგადოებრივი წესრიგი და მმართველობა ერთობლივად მოქმედებს და რადგან ეს ყველაფერი შარიათის მითითებებში შედიოდა, არ არსებობდა მკაფიო გაყოფა დოქტრინასა და კანონს შორის. „განდგომილების ომების“ მიზანი ის იყო, რომ მოქალაქეების, როგორც ისლამური „უმმას“ (თემის) წევრები ან სახელმწიფოს მოქალაქეები, რომლებმაც თავიანთი ვალდებულებები და მოვალეობები უარყვეს, იძულება შეესრულებინათ ის ვალდებულებები, რომლებიც კანონიერ ძალს იძენდა რელიგიისგან და, მეორე მხრივ, პატრიოტული მოვალეობისგან, რომელსაც რელიგია, საკუთარი,

როგორც კანონიერებისა და ლეგიტიმურობის წყაროს უნარიდან გამომდინარე, აკისრებს მოქალაქეებს.

ისლამური სამართალმცოდნეობის ოთხ სუნიტურ სკოლას შორის „ჰანაფის“ სკოლა არ მიიჩნევდა განდგომილებას იმ სახის დანაშაულად, რომლისთვისაც არსებობს ღვთისგან წინასწარ განსაზღვრული სასჯელი, არამედ განიხილავდა მას ნაწილებში საერთო სახელწოდებით „საარ“ ან „ჯიჰადსა“ და მასთან დაკავშირებულ თემებში. ჰანაფიტი სამართალმცოდნეები აცხადებენ, რომ ქალი განდგომილები, ყოველგვარი გამონაკლისის გარეშე, არ უნდა დაისაჯოს სიკვდილით. სიმნიფის ასაკს მიღწეული ჭაბუკი, რომელიც განუდგა რელიგიას, არ უნდა იქნეს მოკლული, არამედ მისი დაპატიმრება უნდა მოხდეს. ისინი მიიჩნევენ, რომ აუცილებელია განდგომილი ზრდასრული მამაკაცის სიკვდილით დასჯა, თუმცა ამ პოზიციის გასამყარებლად ყურანიდან მტკიცებულება არ მოჰყავთ და იმონებენ ზემოთ ხსენებულ ჰადისს: **„თუ ვინმე რელიგიას შეიცვლის, სიკვდილით უნდა დაისაჯოს“**, ისინი მხარს უჭერენ ამ ჰადისს კონსენსუსის საფუძველზე, რომელიც არსებობდა მუჰამად შუამავლის კომპანიონებს შორის განდგომილებთან ომის აუცილებლობის შესახებ აბუ ბაქრის ხალიფობის დროს, როგორც სოციალური ქაოსის პრევენციის საშუალება. ჰანაფიტი სამართალმცოდნეები მიდრეკილნი არიან განიხილონ განდგომილება პოლიტიკური თვალსაზრისით.

მალიქიტურ (მალექი) მაზჰაბში განდგომილება იმავე კატეგორიას მიეკუთვნება, როგორიცაა „ალ-ზინა“, ანუ

უკანონო სექსობრივი კავშირი, მაგრამ ეს სკოლა არ მიიჩნევს, რომ განდგომილება არის დანაშაული, რომლისთვისაც არსებობს ღვთიურად განსაზღვრული სასჯელი. იმამ მწლიქი ეყრდნობოდა ისლამურ სამართლებრივ პოლიტიკას და არასრულ ჰადისს ღვთაებრივი მითითების წინააღმდეგ მაშინ, როდესაც აცხადებდა რომ განდგომილები, რომლებმაც არ მოინანიეს, სიკვდილით უნდა დაისაჯონ. მალიქიტური მაზჰაბის პოზიცია ამ საკითხთან მიმართებით არის ის, რომ განდგომილი სექსის განურჩევლად უნდა დაისაჯოს სიკვდილით – კაციც და ქალიც.

შაფიტური (შაფი'ი) მაზჰაბის მიდგომა ეყრდნობა პოლითეიზმის წინააღმდეგ მიმართულ ყურანის აიებს და აღნიშნავს, რომ კანონიერი გზით დაუშვებელია მუსლიმის სიცოცხლის ხელყოფა, სამიდან ერთ-ერთი შემთხვევის გარდა: ურწმუნოებისკენ დაბრუნება რწმენის მიღების შემდეგ, მრუშობა და მკვლელობა. იმამ ალ-შაფი'ი განდგომილების საკითხს ყურანის შემდეგი ოთხი აიას მიხედვით განიხილავდა:

(1) „ებრძოლეთ მათ იქამდე, სანამ განსაცდელი აღარ იქნება და არ განმტკიცდება სრულიად (ერთადერთი) ალლაჰის სარწმუნოება. ხოლო თუ ისინი შეეშვებიან (თავიანთ ურწმუნოებას) ..., მაშინ, უეჭველად, ალლაჰი მხილველია (ყოველივე) იმისა, რასაც (ისინი) სჩადიან“.⁹

(2) „ხოლო როდესაც აკრძალული (წმინდა) თვეები

⁹. მე-8 სურა (ენფალი). აია: 39

დასრულდება, დაჰხოცეთ მას შემდეგ კერპთაყვანისმცემელი ყველგან, სადაც მათ ნაანყდებით და შეიპყარით ისინი და გარსშემოერთყით და უთვალთვალდარაჯეთ ყოველი მისადგომიდან. და თუ მოექცნენ და შეასრულეს ლოცვა და გადაიხადეს ზაქათი, მაშინ მიეცით მათ გზა, რადგან ალლაჰი შემნდობია, შემწყნარებელია“¹⁰

(3) „მაგრამ თუ რომელიმე თქვენგანი განუდგება რწმენას და მოკვდება როგორც ჭეშმარიტებაზე უარის მთქმელი – მაშინ თქვენ იქნებით ისინი ვისი საქმეებიც ამქვეყნად და იმქვეყნად არაფრად იქცევა – ვინც ცეცხლის-თვისაა განწირული“¹¹

(4) „ვფიცავ, გარდმოგველინა შენ და შენამდე მყოფებს (შუამავლებს): თუ ალლაჰს გაუხსნი მოზიარე, უცილობლად ფუჭი იქნება შენი ნამოქმედარნი, აღმოჩნდები ერთ-ერთი წაგებულთაგანი“¹²

იმამ ალ-შაფი'ის მიერ ციტირებულ პირველ აიაში შეიარაღებული კონფლიქტის ლეგიტიმაციაა დადასტურებული, როგორც რწმენის თავისუფლებისა და ხალხის რწმენის ძალისმიერი გზით შეცვლისგან დაცვის საშუალება. შაფიიტური სკოლა ამტკიცებს, რომ განდგომილება ისჯება სიკვდილით, რადგან ეს უფრო სერიოზული და უფრო შეურაცხმყოფელია, ვიდრე თავდაპირველი ურ-

10. მე-9 სურა (თევზე) აია: 5

11. მე-2 სურა (ბაყარა) აია:217

12. 39-ე სურა (ზუმერი), აია: 65

ნმუნობა, რომელიც ეფუძნება იმ ფაქტს, რომ განდგომილება ინვევს ამქვეყნიური საქმიანობის ღირებულებების და ასევე ღვთაებრივი პატიების შესაძლებლობის დაკარგვას. თუმცა, მის მიერ ციტირებული ოთხი აიადან, არცერთი არ მიუთითებს განდგომილებისთვის ყურანში ღვთისგან განსაზღვრული სასჯელის აუცილებლობაზე.

ჰანბალის სკოლის მიხედვით, განდგომილი უნდა დაისაჯოს სიკვდილით მისი ურწმუნობისთვის და ეს არ არის ღვთისგან განსაზღვრული სასჯელი, არამედ ეფუძნება ჰადისს – „თუ ვინმე შეიცვლის რელიგიას, სიკვდილით უნდა დაისაჯოს“.

ამ პოზიციათაგან ზოგიერთი აჩვენებს თვალსაჩინო აღრევას პოლიტიკური პოლიტიკური მნიშვნელობით განდგომილებასა და პიროვნული რწმენისა და მრწამსის შეცვლას შორის. უფრო მეტიც, სკოლებს შორის არსებული განსხვავება ამ საკითხთან დაკავშირებული მრავალი დეტალის შესახებ მიუთითებს ზუსტი ტექსტის არარსებობაზე, რომელიც ისლამური იურისპრუდენციის პრინციპების დაცვით მხარს დაუჭერს მტკიცებულებას იმის შესახებ, რომ არსებობს განდგომილებისთვის სასიკვდილო განაჩენი. მრავალი მუსლიმი იურისტის მიერ გამოთქმული პოზიცია მოიცავს აღუზიას იმ ინტერესებზე, რომელიც ეყრდნობა ერთი მხრივ, სახელმწიფოსა და საზოგადოების უსაფრთხოების, და მეორე მხრივ, შიდა ფრონტის დაცვის კავშირს, რომელიც, როგორც ვნახეთ, სავარაუდოდ, განდგომილებასა და მუსლიმ თემს ან/და სახელმწიფოს შორის დაპირისპირების სახით არსებობს.

შიიზმის იმამიტური სკოლა მიიჩნევს, რომ არსებობს ორი სახის განდგომილება: განდგომილი, რომელიც იშვა ისლამში და განდგომილი, რომელმაც მიიღო ისლამი სხვა რელიგიის უარყოფის შემდეგ. პირველი ტიპის განდგომილი დაუყოვნებლივ სიკვდილით უნდა დაისაჯოს – მას მონანიების შესაძლებლობა არ ეძლევა. თუ ადამიანი იღებს მონანიების ინიციატივას, მისი მონანიება არ მიიღება. აქედან გამომდინარე, მას არა აქვს უფლება ისევ დაუბრუნდეს ისლამს. მეორე ტიპის განდგომილს მონანიების საშუალება ეძლევა. თუ ის მოინანიებს, მაშინ შეენდობა, და თუ არა, მაშინ სიკვდილით უნდა დაისაჯოს. ქალი არ უნდა დაისაჯოს სიკვდილით, არამედ ციხეში უნდა მოთავსდეს. ამ სკოლის მიმდევრები განდგომილებას არ განიხილავენ ისეთი სახის დანაშაულად, რომლისთვისაც არსებობს ღვთიურად განსაზღვრული სასჯელი. ნაცვლად ამისა, ისინი მას იმ დანაშაულთა შორის უჩენენ ადგილს, რომლებისთვისაც დისკრეციულ (პირადი შეხედულებების მიხედვით მოქმედს) სასჯელს იყენებენ.

ზაჰირიტული სკოლა აცხადებს, რომ განდგომილება არის დანაშაული, რომლისთვისაც ღვთისგანაა დადგენილი სასჯელი და ამტკიცებს, რომ ყურანის აია „**არ არის იძულება რწმენაში**“ იყო გაუქმებული, რადგან, სიცოცხლის ბოლომდე, ღვთის მოციქული ამტკიცებდა, რომ წარმართ არაბებს ან უნდა მიეღოთ ისლამი ან დაილუპებოდნენ მახვილისგან. აქედან გამომდინარე, ეს აია უნდა მიესადაგოს მხოლოდ კონკრეტულ ადამიანებს – იუდეველებსა და ქრისტიანებს.

ზაიდიტების სკოლა მიიჩნევს, რომ განდგომილს უნდა ჰქონდეს მონანიების შესაძლებლობა სიკვდილით დასჯამდე. ეს სკოლა განდგომილებას მუსლიმების წინააღმდეგ ომის გამოცხადებად თვლის, ფაქტობრივად თუ არა, პოტენციურად მაინც.

იბნდნტთა სკოლა სხვა სამართლებრივი სკოლებისგან მცირედით თუ განსხვავდება და სიკვდილით დასჯას ითვალისწინებს, თუ განდგომილი არ მოინანიებს.

ამ საკითხთან დაკავშირებით სწავლულების მხრიდან გამოვლენილი გაურკვეველობა გამონვეულია მრავალი მიზეზით: „რელიგიის“ უკიდურესად ფართო კონცეპტით, რომელიც მოიცავს სამართლებრივ სისტემას და ყველა მოქალაქის მიმართ მისი გამოყენების საჭიროებას, მათი განსხვავებული მრწამსის მიუხედავად; რწმენის შეცვლის აღრევით რელიგიის ბურჯების შეცვლის აქტით, ანუ ტენდენციით, აღიქვან რწმენის შეცვლა როგორც მტრული დამოკიდებულება მუსლიმური „უმმა“-სა და საზოგადოების მიმართ, ვინაიდან განდგომილი იქცევა მეომარ მტრად.

ყურანი აღიარებს განსხვავებათა მრავალ ტიპს, რომლებიც აცალკევებს ხალხებს ერთმანეთისგან, მათ შორის, რწმენის, აღმსარებლობის თვალსაზრისით. აქედან გამომდინარე, იგი აცხადებს, რომ მათ ვისაც სურთ, რომ სწამდეთ, შეუძლიათ სწამდეთ, ხოლო მათ ვისაც სურთ უარყონ რწმენა, შეუძლიათ უარყონ. შუამავალმა მუსლიმებს აუკრძალა ფიქრიც კი რწმენის დაძალებაზე,

რადგან ღმერთმა გადასცა მას: „შენ ღმერთს რომ ესურვა, ირწმუნებდნენ უკლებლივ ყველანი, ვინც კი დედამიწაზე არიან. განა შენ შეძლებ აიძულო ადამიანები, რომ ისინი მორწმუნეები გახდნენ?“¹³

რწმენის თავისუფლება დაცულია და შენარჩუნებული ყურანში. უფრო მეტიც, იმის გათვალისწინებით, რომ ეს არის ყურანის პოზიცია, ეს შესაბამისად სუნას პოზიციაცაა. ყურანი ცხადყოფს, რომ რწმენის შეცვლის სასჯელი არის მხოლოდ ერთი – ის, რომელიც ძალაში შევა იმქვეყნიურ ცხოვრებაში, ხოლო სუნა ცხადყოფს, მიუხედავად იმისა, რომ რწმენის შეცვლა შეიძლება განიხილებოდეს როგორც მტრული დამოკიდებულება „უმმა“-ს მიმართ და როგორც საფრთხე მისი მოქალაქეებისა და ინტერესების გათვალისწინების თვალსაზრისით, განდგომილებისთვის, მაინც არ არის გათვალისწინებული სასჯელი ამქვეყნიურ ცხოვრებაში.

სასჯელი მხოლოდ იმქვეყნიურ ცხოვრებას უკავშირდება, რადგან, ასეთ შემთხვევაში, ის ეხება მხოლოდ იმ უფლებას, რომელიც ეკუთვნის შემოქმედს და მხოლოდ ის აღასრულებს მას მარადიულ საუფლოში.

ღმერთმა უკეთ იცის.

---

13. მე-10 სურა (იუნუსი), აია: 99

განდგომილებაში ბრალდებული მუსლიმი სწავლულები

ჩვენი ისტორიის გარკვეულ პერიოდებში ზოგიერთი მმართველი იყენებდა ამ „სასჯელს“, რომლის საფუძველიც არ არსებობდა, მაგრამ მისი იარაღად გადაქცევის გზით, მათ შეეძლოთ ის ოპონენტებისთვის „სახეზე აეფარებინათ“. ასეთ ოპონენტებს შორის იყვნენ გამოჩენილი სწავლულები, რომლებიც წინააღმდეგობას უწევდნენ ტირანებს და მათი აბსოლუტური ძალაუფლების აღკვეთის მცდელობით მოუწოდებდნენ, უბრძანებდნენ და უკრძალავდნენ მათ. თუმცა, ამის საპასუხოდ, ასეთი დესპოტები კიდევ უფრო მეტ რეპრესიებს მიმართავდნენ. „მუსლიმ ერს“ არასდროს აღმოუჩენია ისეთი მექანიზმი და ინსტრუმენტები, რომელიც საჭიროა ორმხრივი კონსულტაციების განხორციელებისთვის, რასაც ღმერთი მოითხოვდა მუჰამად შუამავლისგან (ს.ა.ს.) და მისი სიკვდილის შემდეგ მუსლიმთა თემისგან. ზოგიერთი ღვთისმოშიში სწავლული ცდილობდა ერთობლივი კონსულტაციის ჩატარების ფუნქციის შესრულებას, თუმცა მოკრძალებულად. მიუხედავად ამისა, ბევრი მმართველი ცდილობდა ასეთი ხმების ჩახშობას, იმ ფაქტის მიუხედავად, რომ ასეთი სწავლულების მიზანი იყო საკუთარი თავის, „მუსლიმი ერისა“ და მისი ტირანი მმართველებისთვის ავტორიტარიზმის უფსკრულში გადაჩეხისგან თავის არიდება.

ისლამური ისტორიის მანძილზე სწავლულები ცდი-

ლობდნენ თავიანთი თავის იმ ძალად გადაქცევას, რომელიც შეძლებდა ხელისუფლებასთან გათანაბრებას და იმოქმედებდა ერთგვარი არიერგარდის სახით. აქედან გამომდინარე, მათ მოახდინეს ყურანის ფრაზის, „ჟღირ ალ-ამრ“ („ისინი, ვინც აღჭურვილნი არიან ძალაუფლებით“), ისეთი ინტერპრეტაცია, რომ იგი აღნიშნავდა როგორც მმართველებს, ისე სწავლულებს. სწორედ მართლმორწმუნე ხალიფების ეპოქის დასასრულს, როდესაც მათ შეურნყეს პოლიტიკური განჭვრეტა ხელისუფლებას, ყურანიდან და სუნადან ამომწურავი დასკვნების გამოტანის უნარს და იმის სურვილს, რომ გაერკვიათ რა გამოადგებოდათ საერთო კეთილდღეობის მიღწევისთვის, ურთიერთკონსულტაციების გზითა და, ასევე, ყველა ხელთარსებული საშუალების გამოყენებით – სწავლულები ცდილობდნენ არ მიეცათ ხელისუფლების უკვლევლივ ყველა მატარებლისთვის ერის საქმეების ერთპიროვნულად წარმართვის შესაძლებლობა. ვინაიდან სულიერი განჭვრეტის უნარის მქონე სწავლულები საზოგადოებრივ საქმეებში მონაწილეობას არ იღებდნენ, მმართველი ელიტის გარკვეული სახის ინდივიდუალიზმი კიდევ უფრო გამყარდა და გაძლიერდა.

თავისი ისტორიის მანძილზე, მუსლიმური თემს არაერთი სენი შეეყარა დაუსჯელობის, უთანხმოებების, ყურანისა და წმინდა მუჰამმად შუამავლის ცოცხალი მაგალითის უგულებელყოფისა და ერთმანეთთან სასიცოცხლო მნიშვნელობის მქონე კავშირის აღიარების ნაცვლად სუნადან ყურანის განცალკევების ტენდენციის გამო. ამას

ემატებოდა ყურანისა და სუნას იურისპრუდენციისგან, ისლამური სამართლის ისლამური დოქტრინისგან, გვიანდელ მეცნიერთა იურისპრუდენციისა და ადრეულ მეცნიერთა იურისპრუდენციისგან გამიჯვნის ტენდენციები; აგრეთვე, იმ ფუძემდებელი იმამების (აბუ ჰანიფა, აჰმად იბნ ჰანბალი, ალ-შაფიი და იმამ მალიქი) ნაშრომების განხილვის იმგვარი ტენდენცია, რომლის მიხედვითაც ისინი თითქოს უთანასწორდებოდნენ იმ სიტყვებს, რომლითაც თვით კანონშემოქმედი მოგვმართავს.

იმ დროიდან დაწყებული, როდესაც მუსლიმმა თემმა ყურანს ზურგი აქცია და დაბნეულობითა და შეცდომებით გახდა მოცული, მისი ერთობა დაიკარგა. ყველაფერი დაიწყო მესამე ხალიფის პერიოდში მომხდარი აჯანყებით, რასაც მოჰყვა მისი მონამეობრივი სიკვდილი. შემდგომ კი გაგრძელდა ამბოხით და ინტრიგებით, რომელიც თან სდევდა აქლემის ბრძოლას¹⁴ და სიფფინის მოვლენებს¹⁵. ამას მოჰყვა სექტებისა და ურთიერთგანსხვავებული სამართლებრივი სკოლების წარმოქმნა, მმართველ და მართვის მსურველ ოჯახებს შორის ამბოხისა და კონფლიქტების მთელი რიგი. დღემდე უამრავი კონფლიქტი გვდევს თან სუნიტებსა და შიიტებს შორის,

14.. **ჯამალის ბრძოლა** (აქლემის ბრძოლა) მოხდა ბასრის რეგიონში, 7 ნოემბერს, 656 წელს. ეს ბრძოლა ცნობილია, როგორც პირველი შიდა ომი მუსლიმების, ხალიფა 'ალი' იბნ აბი ტალიბსა და მუჰამად შუამავალის მეუღლის, 'ს'იმას მომხრეებს შორის.

15. **სიფფინის ბრძოლა** (26-28 ივლისი, 657 წელი) ხალიფა 'ალი იბნ აბი ტალიბისა და სირიის მმართველის მუ'ავია იბნ აბნ სუფფანს ჯარებს შორის.

სუფიებსა და სალაფიტებს შორის, სალაფიტებსა და დანარჩენ მუსლიმ თემებს, და ტრადიციონალისტებსა და მოდერნისტებს შორის – რომ არაფერი ვთქვათ სხვადასხვა ისლამურ პოლიტიკურ სექტებსა და პარტიებს შორის მიმდინარე ბრძოლებზე. სხვებისთვის განდგომილებასა და ურწმუნოებაში დაბრალების ფენომენის მიმოხილვა, რომელიც მოიცავს ისლამის მთლიან ისტორიას, განაგრძობს ზრდას და მსხვერპლთა გრძელ სიას გვანვდის, რადგანაც ხალხი ჯერ კიდევ არ შემობრუნებულა ყურანის მონოდებისკენ. მუსლიმი სწავლულების ბიოგრაფიებსა და მუსლიმი ერის ისტორიასთან დაკავშირებულ წიგნებში ჩაღმავებისას მოვიძიებთ უამრავ უცნობ ამბავს სწავლულების, მისტიკოსებისა და იურისტების შესახებ, რომლებსაც დევნიდნენ, ასახლებდნენ და სდებდნენ ბრალს განდგომილებაში, ათეიზმსა და რელიგიისთვის ზურგის შექცევაში. რა თქმა უნდა, მათი ტანჯვის ნამდვილი მიზეზი ის იყო, რომ ისინი ეწინააღმდეგებოდნენ ამა თუ იმ მმართველს ან არ იზიარებდნენ იმ შეხედულებებსა და მოძღვრებებს, რომელსაც მხარს უჭერდნენ ძალაუფლების მქონენი, აგრეთვე – სახელგატეხილი სწავლულები. თუმცა, იმ შემთხვევაში, როდესაც ხალხი მყარად მისდევს ყურანს და არასგზით არ უარყოფს იმას, რაც მასში განცხადებულია, ისინი გააძლიერებენ მუსლიმ თემს და იმ რელიგიას, რომელსაც აღიარებენ და, ამდენად, დაიცავენ მას იმ მტკივნეული ბედისწერისგან, რაც კვლავაც მისი თანმდევია.

ღმერთმა უკეთ უწყის.

დასკვნა

ადამიანთა მიმართ გამოცხადებული ნდობის არსი, რომლის მიხედვითაც ისინი იმსახურებენ, იყვნენ დედამინაზე ღვთის წარმომადგენლები, არჩევანის სრულ, წმინდა თავისუფლებას ეყრდნობა: „**რწმენაში ძალდატანება არ არის**“ ; „...**შენზედ მაინც მხოლოდ და მხოლოდ ქადაგებაა (მოვალეობად), ჩვენზე კი – ანგარიშგება**“¹⁶ და „**უთხარი (მუჰამმად): ჭეშმარიტება თქვენი ალლაჰისგანაა: ვისაც სურს ირწმუნებს, ვისაც სურს უარყოფს**“¹⁷ (18:29).

შეუძლებელი იქნებოდა რომ ყურანს ადამიანთა არჩევანის თავისუფლებისთვის ორასზე მეტი აია მიეძღვნა, შემდეგ კი ასეთი მკაცრი სასჯელით დაესაჯა ისინი, ვინც ამ თავისუფლებას იყენებს, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მათ ზიანი არ მიუყენებიათ სხვისთვის. მუსლიმი სამართალმცოდნეები, რომლებმაც დაადასტურეს სიკვდილით დასჯის განაჩენი განდგომილებისთვის, ზოგადად, იმ ფაქტს ეყრდნობოდნენ, რომ იმ ხანებში, რომელშიც ისინი ცხოვრობდნენ, განდგომილება, პირადი შეხედულებების ცვლილებების თვალსაზრისით, ხშირად, მუსლიმი თემის ყოვლისმომცველ უარყოფასა და მასთან დაკავშირებულ სისტემებზე, კანონებზე და კულტურაზე

16. მე-13 სურა (რად) აია: 40

17. მე-8 სურა (ქეჰფი), აია: 29

უარის თქმას წარმოადგენდა. ამ მოცემულობაში რელიგიის მიმართ უნდობლობა უტოლდებოდა ტოტალურ უარყოფას ყველაფრისა, რაზეც დაფუძნებულია მსული-მური თემი.

ამ ნაშრომის მიზანია შექმნას მოდელი იმ უკიდურესად საჭირო, სერიოზული კვლევებისთვის, რომლებიც მიეძღვნება მუსლიმური მემკვიდრეობის განხილვას საკუთრივ მუსლიმების მიერ. მაშინ, როდესაც ყურანისა და სუნას სწორი გააზრება და უზენაესი ღირებულებები გავრცელდება, ეს გახდება იმ სახის ძალის მასაზრდოებელი წყარო, რომელიც აღარასოდეს იქნება დაფუძნებული ფანატიზმსა და ისლამის ბრმად დამცველ მოძრაობაზე. სანაცვლოდ, მუსლიმები იქნებიან სათანადოდ ინფორმირებულები და ექნებათ საჭირო ცოდნა, რომელიც, მათ შორის, ისლამის მოწინააღმდეგეებისა და ცილისმწამებლების პატივისცემასაც მოითხოვს.

ავტორი

ტაჭა ჯ. ალ-ალვანი არის ალ-აზჰარის უნივერსიტეტის კურსდამთავრებული, საერთაშორისო დონეზე აღიარებული მეცნიერი და ექსპერტი ისლამური სამართლის თეორიის, იურისპრუდენციისა (ფიკჰ) და უსულ ალ-ფიკჰის სფეროში. იგი, ასევე, არის მრავალი ნაშრომის ავტორი და OIC-ის (ისლამური კონფერენციის ორგანიზაცია) ისლამური ფიკჰის აკადემიის წევრი.

გამომცემლობა „**უნივერსალი**“

თბილისი, 0186, ა. ჰოლიტაოვსკაინას №4, ☎: 5(99) 17 22 30, 5(99) 33 52 02
E-mail: universal505@ymail.com; gamomcemlobauniversali@gmail.com

იასი-ს წიგნების ადაპტირებული სერია წარმოადგენს ინსტიტუტის ძირითადი პუბლიკაციების ღირებულ კოლექციას, რომელიც შემოკლებული ფორმით არის დაწერილი, რათა მკითხველს სრული ვერსიის შესახებ ძირითადი წარმოდგენა შეუქმნას.

როგორია კანონით განსაზღვრული სასჯელი განდგომილებისთვის (არ-რიდდა) და როგორ უკავშირდება იგი იმ რელიგიური მიმღებლობის მოთხოვნას, რომელიც მოცემულია ყურანის აიაში:

„არ არის იძულება რწმენაში, გზა ჭეშმარიტებისა ნათლადაა გარჩეული ცდომილისაგან“ (ყურანი-2:256.)

ფაქტია, რომ თავისი ცხოვრების მანძილზე, წმინდა მუჰამად შუამავალს მუსლიმი, რომელიც განუდგა ისლამს, ანუ უარყო ისლამი, სიკვდილით არ დაუსჯია. თუმცა აღნიშნული თემა კვლავ ერთ-ერთი ყველაზე სადავო საკითხად რჩება. სამწუხაროდ საუკუნეების განმავლობაში ისლამური სამყარო ამ ფაქტისგან ზარალდებოდა და ზარალდება დღესაც.

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ

არ არის იძულება რწმენაში

ყურანი, 2:256